

A red crosshair graphic consisting of two vertical lines and two horizontal lines intersecting in the center, framing the title text.

NAAR EEN INTEGRALE ONTWERP PRAKTIJK

Ney-Poulissen

Atelier Veldwerk

Nijmegen

NAAR EEN INTEGRALE ONTWERP PRAKTIJK

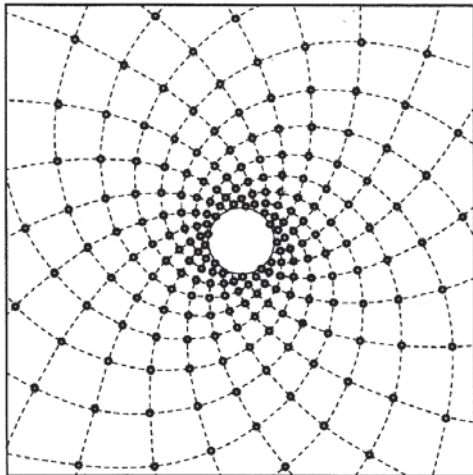
Ney-Poulissen
Atelier Veldwerk

Nijmegen

INHOUD

- 5. NATUUR CULTUUR TECHNIEK
- 7. NAAR EEN INTEGRALE ARCHITECTUUR
- 10. UTILITAS
- 12. FIRMITAS
- 14. VENUSTAS
- 18. OVER HET LANDSCHAP EN DE VERBEELDING
- 22. HISTORISCHE PERSPECTIEVEN
- 28. CASUS I, II, III, IV, V
- 30. CASUS I: DE ONTWIKKELING ALS ÉÉN OPGAVE
- 32. CASUS II: VASIM
- 34. CASUS III: IDENTITEIT LENT EN NIJMEGEN
- 36. CASUS IV: DE FIETSBRUG
- 38. CASUS V: HET WAALMONUMENT (DE OVERSTEEK)
- 42. ONTWERP: HET WAALMONUMENT (DE OVERSTEEK)
- 46. DE ROL VAN KUNST
- 48. COLOFON

NATUUR CULTUUR TECHNIEK

Ney-Poulissen heeft het voorbije decennium ruime ervaring opgedaan bij het ontwerpen en uitvoeren van grootschalige infrastructuurprojecten. Deze ervaring is met name bijzonder omdat dat de projecten ontwikkeld werden vanuit een nauwe samenwerking tussen ontwerpers en de bouwers, de aannemersconsortia, de zogeheten *Design & built* aanbestedingsformules. Atelier Veldwerk was in een aantal projecten reeds partner om zorg te dragen voor de culturele of landschappelijke inbedding van relevante onderdelen.

Niet alleen deze specifieke organisatievorm maar vooral ook de grootschaligheid en de welhaast bovenmenselijke complexiteit leidden tot een heel specifieke *knowhow*; de heel wezenlijke relatie tot de impact op de leefomgeving – en dus het publiek belang – brachten nieuwe inzichten en nadrukkelijk ook een vraag naar ethiek, die een andere houding vereisten.

Op initiatief van het ACN (Architectuurcentrum Nijmegen) en AIR Beziendershuis werd Ney-Poulissen de kans geboden, in samenwerking met Atelier Veldwerk, de ervaringen inzichtelijk te maken en op papier te zetten. Hierdoor wordt het mogelijk ze te communiceren naar zowel deskundigen als andere belanghebbenden. We streven daarmee een bewustzijn van de mogelijkheden tot interactie en participatie op gang te brengen.

Dit leidde tot een compact, pragmatisch en voor ons waardevol document. De behandelde principes zijn in brede zin toepasbaar op elk project met enige maatschappelijke impact. We hopen met dit zichtbare resultaat van onze aanwezigheid te motiveren tot een brede en intense betrokkenheid, ten gunste van de natuur der dingen en een duurzaam algemeen belang.

Laurent Ney, Chris Poulissen, Nijmegen, januari 2012

NAAR EEN INTEGRALE ARCHITECTUUR*

*een ontwerpmodel in 9 stappen
volgens Ney-Poulissen*

Nog altijd leeft het beeld van de architect-demiurg, een god die orde schept in de chaos. Maar meer dan ooit is de chaos groot, zijn de uitdagingen immens en de problemen complex. De architectuur, de ruimte, het (stads-)landschap zijn niet meer het exclusieve terrein van de architect. Het is van iedereen. "Van ons allemaal." Meer nog, met wat we vandaag bedenken, ontwerpen, bouwen moeten volgende generaties verder. Valt architectuur nog te vatten in een object? Is het project van de architectuur niet toe aan een herdefinitie? Moeten we niet gaan denken aan architectuur als een onderdeel van een proces in plaats van een eindproduct?

Zo'n twee duizend jaar geleden kon de Romeinse architect Vitruvius nog de basis leggen van een degelijke architectuur in drie punten: *firmitas* (degelijkheid), *utilitas* (functionaliteit) en *venustas* (schoonheid). In 1926 had Le Corbusier genoeg aan een manifest in vijf punten – *Les 5 Points Vers Une Nouvelle Architecture*** – om zijn architectonisch concept te promoten. Vandaag is de complexiteit van architectuur exponentieel toegenomen zodat drie of vijf punten niet volstaan om een ontwerp te sturen. Zeker wanneer het gaat om infrastructurele werken of ingrepen in het landschap is het statuut van de architectuur fundamenteel veranderd. Vandaag is een ontwerp al verouderd nog voor het is gebouwd.

*
'Naar een architectuur'
of *'Vers une architecture'*,
Le Corbusier, 1923

- **
1. *Les pilotis: het gebouw moet van de grond verheven worden*
 2. *Le toit-jardin: het platte dak wordt als buiten-ruimte ingericht*
 3. *Le plan libre: vrije indeling op elk niveau dankzij het skelet*
 4. *La façade libre: de gevels zijn niet dragend*
 5. *La fenêtre en longueur: het horizontale bandraam*

Tijd speelt dus een cruciale rol, in die mate zelfs dat ontwerpen zich niet meer enkelvoudig kan richten op het maken van een object, maar zich zal moeten verhouden tot voortdurende ontwikkelingen van heel diverse aard. Een proces waarin verschillende maatschappelijke actoren – ook u en ik – in een dialectisch spel van these en antithese, een bijdrage leveren aan het optimaliseren van een project.

Ney-Poulissen neemt als team van architecten, ingenieurs, (landschaps-) kunstenaars etc. de uitdaging aan om trajecten te bedenken die leiden tot ruimtelijke ingrepen die zichzelf overstijgen en opportuniteiten scheppen voor de toekomst.

Met negen punten – of vraagstukken – wil zij u enthousiasmeren en betrekken in de maakbaarheid van een betere wereld. Omdat de inrichting van de leefruimte een zaak is van algemeen belang. De complexiteit van de hedendaagse maatschappij is ten opzichte van de tijd van de Romeinse architect Vitruvius exponentieel toegenomen. Vandaar dat Ney-Poulissen de negen punten voorstellen, oftewel Vitruvius' drie punten in het kwadraat, om te komen tot een integrale architectuur. Wezenlijk kenmerk van integrale architectuur is onder meer het belang van tijd, het anticiperen op evolutie en toekomstige ontwikkelingen. Zo levert de triade van doelmatigheid, stevigheid en schoonheid bekeken in een dynamisch tijdsperspectief verrassende inzichten op. Ontwerpen of antwoorden op een maatschappelijke nood krijgt plots de allure van een verrassend wervend verhaal, over hoe een samenleving zich optimaal kan organiseren, zowel humanistisch als in harmonie met de beschikbare ruimte en middelen, kortom met de wereld van nu en morgen.

De 3x3 oftewel de 9 punten naar een integrale architectuur:

UTILITAS	FIRMITAS	VENUSTAS
1. VAN PROJECT NAAR PROCES	4. VAN BOUWWERK NAAR LEEFOMGEVING	7. VAN ESTHETIEK NAAR ETHIEK
2. VAN GESLOTEN ONTWERPPROCES NAAR OPEN SOURCE OPLOSSINGEN	5. VAN SOLITAIRE NAAR GEÏNTEGREERDE OPLOSSINGEN	8. NAAR EEN WERVEND SCHEPPINGS- VERHAAL
3. VAN EGO NAAR GEDEELD REGISSEURSSCHAP	6. VOORBIJ AFVAL OF NAAR DE NATUUR DER DINGEN	9. ERKENNEN VAN DIVERSITEIT EN IDENTITEIT

UTILITAS

*doelmatigheid,
functionaliteit,
bruikbaarheid
volgens Vitruvius*

1. VAN PROJECT NAAR PROCES

Ontwerpen moet verder gaan dan het maken van eindproducten. Een constructie, een brug of een kunstwerk is geen doel op zich maar wel de aanleiding om mogelijkheden te scheppen, om ruimtelijke en economische oplossingen te genereren die anticiperen op ontwikkelingen in de toekomst. Een project is een doelmatig proces wanneer het de eigen opdracht overstijgt en proactief de basis legt van een verdere ontwikkeling van de woon-, werk- en leefruimte.

2. VAN GESLOTEN ONTWERPPROCES NAAR OPEN SOURCE OPLOSSINGEN

Een concrete ontwerp-opgave gaat vaak voorbij aan de vele dimensies die een project raken. De knowhow van een ontwerpteam, hoe deskundig ook, schiet doorgaans tekort om de brede reikwijdte van een opdracht, de context, mee te nemen in het ontwerpproces. Het menselijke denken, individueel maar ook in teamverband, kan niet alle maatschappelijke consequenties inschatten van ontwerpen met een landschappelijke impact. Het komt erop aan om ieders kennis mee te nemen en te betrekken in een ontwikkelingsproces van reflectie. In een dialectisch proces van these en antithese kan een ontwerp daar op termijn alleen maar beter op worden. Elk project pleegt inbreuk op een bestaande conditie (sociaal, economisch, uitzicht, natuur,...) en verstoort een – niet zelden kwetsbare – status quo. De verandering die een project op gang dreigt te brengen kan, mits alle betrokkenen hun kennis en kunde daarin hebben kunnen toepassen, een momentum zijn om een situatie in een stad of landschap grondig te herbekijken, met het oog op het vinden van synergieën en nieuwe kansen voor een betere leefomgeving.

3. VAN EGO NAAR GEDEELD REGISSEURSSCHAP

Integraal ontwerpen vraagt om een nieuwe discipline naast de architect, de aannemer, de financier,... Deze nieuwe rol is weggelegd voor een mediator, die het project behartigt en uitdraagt als een conditie die nieuwe opportuniteiten creëert voor iedereen. De mediator wisselt niet alleen informatie uit tussen de verschillende betrokken partijen, elk met hun eigen belang en kennis op deelgebieden, maar houdt het algemeen belang voortdurend en gaaf voor ogen.

FIRMITAS

*duurzaamheid, stevigheid
volgens Vitruvius*

4. VAN BOUWWERK NAAR LEEFOMGEVING

Een spoorlijn kan fietspad worden. Een verkeersbrug ook wandelpad... Het gebruik verandert maar de inpassing in het al dan niet stedelijke landschap drukt een stempel voor eeuwen. De duurzaamheid van een bouwwerk is niet alleen te vinden in de materialiteit ervan, maar evenzeer in de capaciteit om zich in de loop van de tijd aan te passen aan nieuwe opgaven, aan nieuwe vereisten die de ruimtelijke context opleggen. Meer zelfs, integraal ontwerpen verbindt het bouwwerk met zijn stedenbouwkundige, economische, maatschappelijke, culturele context en ziet dit als een onlosmakelijk onderdeel van een absolute opgave: de maakbaarheid van een betere omgeving en leefwereld. In sommige gevallen blijkt de opdracht zelfs overbodig en geldt het adagium 'niet bouwen is ook architectuur'.*

** Geert Bekaert*

5. VAN SOLITAIRE NAAR GEÏNTEGREERDE OPLOSSING

Infrastructurele en bouwkundige kunstwerken hebben altijd een maatschappelijke impact. Kritiek en bevraging van buitenaf moet daarom niet per definitie worden gezien als weerstand en obstructie, maar als een constructieve, verrijkende bijdrage aan het ontwerpproces. Bekijk je een bekritiseerd ontwerp als een lichaam dat door ziekte wordt aangevallen, dan valt op hoe het organisme zichzelf verdedigt, herstelt en vaak sterker wordt. Soms door een virus op te nemen en het aanmaken van anti-lichamen, in andere gevallen door fysieke aanpassingen. Precies dit mechanisme van adaptatie en het opbouwen van weerstand moet integraal deel uitmaken van het ontwerpdenken, om het project op een hoger niveau te tillen. Hoe meer mensen betrokken worden bij het toetsen van onderdelen, hoe sterker het ontwerp in principe moet worden. Dit gedreven zoeken naar een totaaloplossing draagt ook de bekommernis in zich om te streven naar grotere efficiëntie, naar het hoogste rendement waarmee materiaal en energie wordt ingezet. Hoe geïntegreerder het proces hoe duurzamer het project de ruimte organiseert.

6. VOORBIJ AFVAL OF NAAR DE NATUUR DER DINGEN

Integraal ontwerpen vindt inspiratie in de natuur als leermeester, in de natuurwet van de continue cyclus van creatie, verval, recyclage van materie en energie. Integraal ontwerpen houdt verband met de principes van *Cradle to Cradle*, de kringloopgedachte waar verspilling, irreversibele vernietiging van natuur en afval feitelijk niet bestaan. Naar de natuur der dingen betekent deel uitmaken van een organisme, van een groter harmonisch geheel. Zelfs al lijkt deze ambitie utopisch, elk ontwerp moet de toekomst gaaf houden en de ruimte laten voor een duurzame ontwikkeling.

VENUSTAS

*schoonheid, esthetiek
volgens Vitruvius*

7. VAN ESTHETIEK NAAR ETHIEK

Bij het ontwerpen van een bouwwerk moet worden gestreefd naar de vanzelfsprekende, doch complexe schoonheid van de natuur. Een brugconstructie is op haar mooist wanneer zij getrouw de natuurlijke krachtwerkingen volgt en vertaalt in materie. Schoonheid, doelmatigheid en duurzaamheid leiden automatisch naar een ethisch resultaat dat het denken en het ontwerpen overstijgt. De schoonheid van een bouwwerk komt pas tot zijn recht wanneer het betekenis heeft binnen een groter geheel. Joseph Beuys stond voor een 'Erweiterten Kunstbegriff' en 'Soziale Skulptur': een kunstbegrip waarin kunst een sociale, opbouwende rol heeft. Zoals Beuys de kunst verbreedt tot een maatschappelijk project, zo verlegt geïntegreerd ontwerpen de focus van een esthetisch object naar een ethische handeling. Een humanistische houding legt de basis van elk handelen, dus ook van ontwerpen. Ethiek veronderstelt verantwoordelijkheid. Van iedereen. Ook de publieke ruimte is van iedereen: ze is 'van ons'. Ieder publiek ontwerp moet enthousiasme wekken, omdat elk project in een open proces de collectieve belangen samenbrengt tot één algemeen belang.

8. NAAR EEN WERVEND SCHEPPINGSVERHAAL

De oude Germanen hadden één woord voor *bouwen* en *zijn*, wat aangeeft hoe fundamenteel zij het construeren zien als onderdeel van de identiteit van de mens. Bouwen en geïntegreerd ontwerpen, schrijven het verhaal van hoe een samenleving zich zelf vorm wil geven. Verhalen dragen hoop en toekomst in zich. De wereld wordt gevormd naar de idealen verankerd in verhalen. Geïntegreerd ontwerpen heeft baat bij een open verhaal, een discours en transparante communicatie die niet zozeer het concrete bouwwerk promoot, maar een verhaal waarin de ambities doorzinderen, zodat de maatschappelijke boodschap het project als het ware op zichzelf gaat schragen. Het verhaal is geen retorisch middel om tegenstanders om te praten, maar het kader waarbinnen de kritiek het verhaal mee kan schrijven en zo van tegenstanders medestanders maakt.

9. ERKENNEN VAN DIVERSITEIT EN IDENTITEIT

Hoe diep de globalisering ook ingrijpt, toch biedt elke opdracht en elke plaats unieke aangrijpingspunten. Integraal ontwerpen bespeelt het 'schone' of de ingenieuze rijkdom van een plek, de zogenoemde *genius loci*. Integraal ontwerpen erkent en gebruikt de verschillende ruimtelijke identiteiten als een product van verschillende geschiedenissen, geologie, cultuur, economie, sociale context... Zelfs al kunnen er contradicties en spanningen optreden tussen ongelijke sferen en identiteiten, de rijkdom van een project zit hem juist in de nieuwe identiteit van ruimtes en landschappen geënt op en gegroeid uit die unieke context. Uit een radicale observatie van de diversiteit en de karakteristieken van een plek, borrelt op natuurlijke wijze een streekeigen idioom op.

Vlooienkruid

OVER HET LANDSCHAP EN DE VERBEELDING

in vogelvlucht, een introductie

“Ze gaan hier een evenemententerrein aanleggen!” Uitgesproken met grote verontwaardiging waaien deze woorden over de dijk, in de richting van de nieuwe stadsbrug in aanbouw. We struinden bij Lent langs de werf en keken over de uiterwaarden naar rivier. Een man kwam ons tegemoet. In zijn rechterhand een zojuist geplukt plantje, met wortel en al. “Vlooienkruid!” zei hij, onze vragende blikken beantwoordend. “Het groeit hier direct aan de dijk”.

Rudy zoekt koortsachtig in de Heukels flora, die tot zijn grote vreugde sinds kort beschikbaar is als telefoonapplicatie. In Nederland komt vlooienkruid (*Pulicaria vulgaris*) weliswaar voor aan de Rijn en de Waal, elders is het zeldzaam. De bloeiperiode is van juli tot en met september. Het is inmiddels al ver in november, eerder op de dag zagen we papaver in bloei staan, en aan de overzijde, op de strekdam langs de Waalkade bloeit een tomatenplant, op honderd meter van het Besiendershuis, ons tijdelijk verblijf. De natuur is altijd weer nabij, en overal onvoorspelbaar, wonderbaarlijk. Rudy leest verder in de gids: vlooienkruid, de stengels zijn wijd vertakt, meestal rood gekleurd en enigszins wollig behaard. De zijtakken zijn langer dan de hoofdstengel.

Aandachtig bekijken we de plant die de man stevig vasthoudt. Wij zijn dieven, in enig opzicht, we willen ontfutelen. De man voelt dat haarfijn aan. Wij kijken en hij vertelt waaraan de plant zijn volksnaam te danken heeft; men legde het kruid tussen de lakens, tegen de vlooiën. Onze nieuwsgierigheid voor de natuur van de uiterwaarden was reeds gewekt en wordt verder gevoed. De kolken in het landschap, de wilgen, de sleedoorn. De oever, ruigten, greppels, zandplaten, het weiland. Ganzen. Onze ogen drinken het landschap. “Ze gaan hier een evenemententerrein aanleggen!” De verontwaardiging staat in schril contrast met de vreugde over de nieuwe brug aan de andere zijde van de Waal en zet onze speurtocht in een breder perspectief. En dat is wat we zoeken, het brede zicht op de dingen.

Verderop in de uiterwaarden vinden we kaardebol, cichorei, glashaver. Zeldzame en heel gewone soorten, hooiland met kenmerkende stroomdalvegetatie. En we zijn er alert op misschien weer het vlooienkruid zien, en jawel, daar staat het al, en verderop nog eens. In het zand van de bouwplaats staat het vol met de uiterst giftige doornappel. We oogsten het zaad uit een van de opengesprongen zaaddozen, maar zullen het niet gebruiken. De hallucinatie

FLORA UITERWAARD BIJ LENT

*Doornappel**Kaardebol**Cichorei**Rode klaver*

FLORA STREK DAM BIJ WAAKKADE TE NIJMEGEN

*Duizendblad**Fijnstraal**Jacobskruiskruid**Havikskruid*

voltrekt zich zo ook al onder onze ogen, de pijlers van de brug drukken in hun vorm en maat al de onwaarschijnlijke ambitie uit de zo verre oevers met elkaar te verbinden.

De Lotwaard is de naam van de uiterwaard tussen de spoorbrug en de nieuwe stadsbrug. Van oudsher een gemeenschapsweide, vroeger door meidoornhagen omgeven. In de bochten van de rivier zet zich zand af. Het zand van de zandplaat werd afgegraven en door de gemeente verkocht aan de bevolking. Karren met zand komen moeizaam de dijk terug op. Een traag af en aan. Het landschap hier is het resultaat van een geschiedenis van landwinning en landjepik. Het spel om het bezit van veranderende gronden langs de rivier; de aanleg van kribben, de verschuivingen van de bedding. De scheppende en verwoestende krachten van de rivier hebben de verhoudingen tussen de aanliggende gemeentes altijd op scherp gezet. Toen (rond 1870) de nevengeul bij Veur Lent en de Lotwaard verlandde bleef de grond eigendom van domeinen (het Rijk) en kreeg de Dorpspolder (het plaatselijk bestuur) het beheer. Tegen betaling kon men de paarden achterlaten wanneer men onderweg was naar Nijmegen. Een parkeerterrein.

Het incasseren van het geld gebeurde door de waardsman. Hier was dat de kastelein van café De Zwaan (van oorsprong een vissersfamilie). En zo zijn er honderden verhalen. Het evenemententerrein in het angstig visioen van de man van het vlooienveld, ligt op deze plaats. Waar nu in de winter wordt geschaatst, staat op de kaart uit 1557 het schavot en de galg van Nijmegen, honderd jaar lang.

Ingrijpende veranderingen in het rivierlandschap staan weer op stapel. De dijkteruglegging die hier wordt gerealiseerd, is ingegeven door het plan om ruimte te geven aan de rivier bij hoog water. De Waal moet in de bocht tussen Nijmegen en Lent door een smal winterbed. Daartoe wordt een nevengeul uitgegraven en ontstaat er een stadseiland waar, inderdaad, evenementen op voorzien zijn. Ontembaar de vooruitgang, als de rivier zelf. Mijmerend slenterden we terug door de inmiddels stille uiterwaarden.

HISTORISCHE PERSPECTIEVEN

van landschap en stad

Detail - Gezicht op de Waal en de Valkhofburcht, Jan van Goyen, 1641

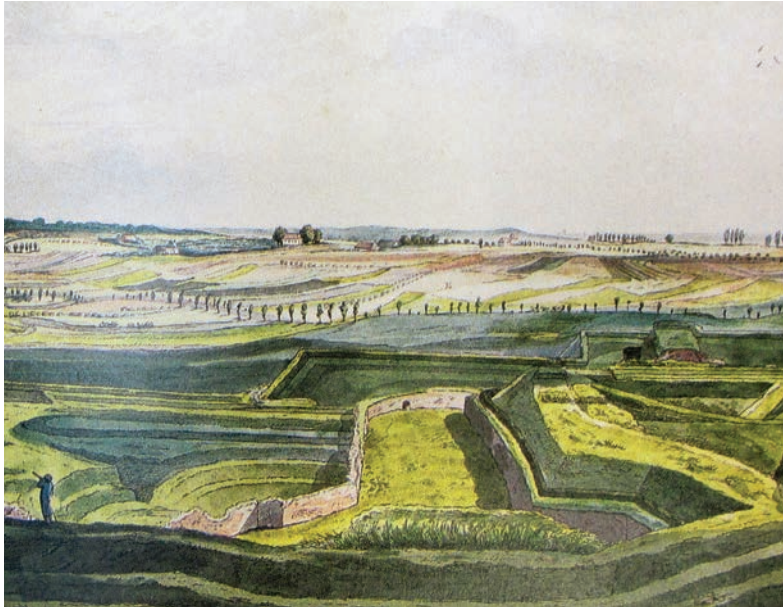
De Waalbrug, koektrommel, eind jaren '30

Wanneer de bezoeker, nog onbekend in Nijmegen, zich verdiept in de geschiedenis van de stad, ontvouwt zich een reeks aan historische landschappen. De landschappelijke verbeeldingen tuimelen over elkaar heen. Op een schilderij van Jan van Goyen ziet men de Waal met op de oever een heuvel met de burcht 'De Valkenhof'. Er is op de voorstelling geen brug te zien, wel een oversteek. Naar de overkant wordt gevaren. Men zou denken dat dat landschap met die machtige stad aan de rivier onveranderlijk is. Maar niets is minder waar. De burcht werd in 1796 voor negentigduizend en vierhonderd gulden verkocht en als tufsteen afgevoerd. De rivier leek van schrik zijn loop te verleggen.

Het grootste deel van de geschiedenis wordt overgedragen in de vorm van de verbeelding. Het grondplan van het burcht is nooit opgetekend, zodat een voorstelling van Jan van Goyen nu de bron vormt van de weemoed naar een Nijmegen met een burcht. De brug die over de Voerweg toegang verleent naar het park gelegen op de plaats waar eens de burcht stond, is in 1886 door de Vlaamse tuinarchitect Lieven Rosseels ontworpen. Ach, vrienden bruggenbouwers, een landgenoot was u voor! Boven de toegangspoort naar het park staat in vergulde letters geschreven: "De ontmanteling van Nijmegen, begonnen in 1879, de uitleg der stad, voltooid in 1885".

De fantasie van de bezoeker wordt door het idee van 'een uitgelegde stad' opnieuw geprikkeld. Een landschap dist zich op. Op dezelfde plaats gelegen. We maken ons een voorstelling, en kijken vanuit het park over de Waal, dat machtig panorama waarvan de bruggen deel uitmaken. We krijgen een vergezicht te zien, dat ooit bewust werd opgevouwen.

In 1868 richtte de gemeenteraad van Nijmegen zich tot de koning met het verzoek "Nijmegen als vesting op te heffen en de daardoor vrijvallende gronden aan de gemeente terug te geven". Dit verzoek werd afgewezen met het argument dat 's lands verdediging dat niet toeliet. Een stad in een houdgreep.

Detail, aquarel door Derk van de Wart, 1806 / Nijmegen naar het zuiden

Henk Visch, 'De schommel', 2000. Monument ter nagedachtenis aan de 763 slachtoffers van het geallieerd bombardement op Nijmegen, 22 februari 1944.

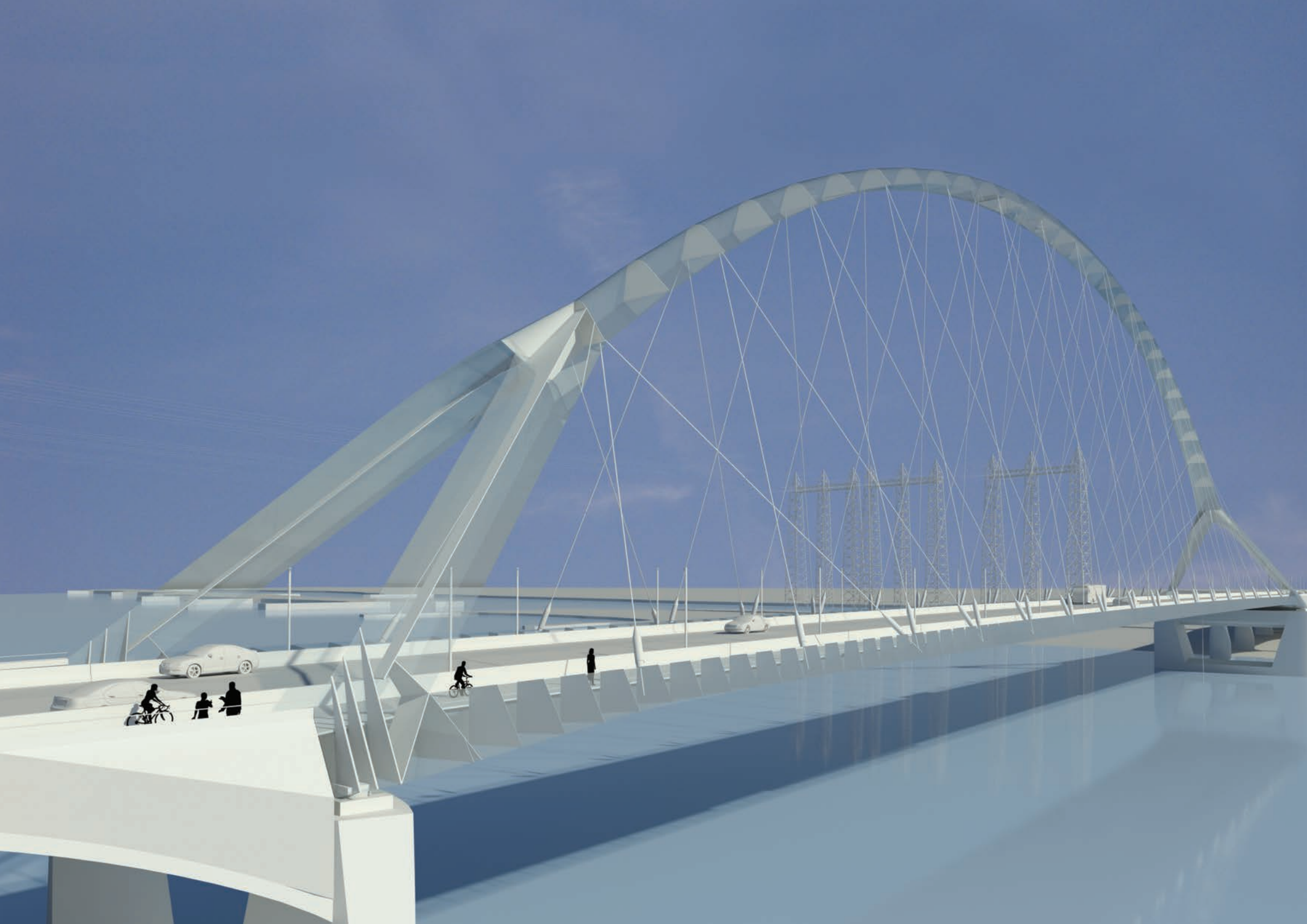
Om Nijmegen lag het landschap dat 'De Gordel der Woestenij' werd genoemd. Weer een landschap dat tot de verbeelding spreekt, een mythologisch labyrint met trapsgewijze versterkingen, forten en grachten. Buiten de wallen was een open zone, een vrij schootsveld; de kringenwet uit 1814 had er de vestiging van boerderijen, huizen, stallen, schuren, tuinen en boomgaarden verboden.

Inmiddels is de stad er toch in 'uitgelegd' en reikt het gebouwde tot ver voorbij de denkbeeldige leegte. De uitbreidingsgebieden van Nijmegen worden nu voortgezet aan de overzijde van de Waal in Lent. Nijmegen zal de rivier gaan omarmen, zo is het plan.

Een nieuw landschap ligt in het verschiet. Eens was de oude Waalbrug een visioen. Kees Ivens (de vader van Joris Ivens, de filmmaker) ijverde zijn leven lang voor de bouw. Het 75-jarig bestaan ervan werd het afgelopen jaar gevierd. We zien de foto's van de bouw. De werkmannen hoog op de bogen slaan de klinknagels en staren ons aan. Getoond wordt ook het polygoonjournaal van de opening in 1936; eindelijk was het werk geklaard, de koningin knipte het lint door en – bij wijze van spreken nog voor de majesteit weer thuis was – blies de Nederlandse genie de brug op om te voorkomen dat de Duitse troepen erover zouden binnen marcheren. Geen landschap blijft lang onbevlekt. De Waalbrug werd herbouwd en viel in 1944, nagenoeg onbeschadigd, in geallieerde handen.

Het landschap van de oorlog is in Nijmegen alomtegenwoordig. Nieuwe stadsdelen werden gebouwd op de stortplaatsen van het geruimde puin na het geallieerde bombardement van februari 1944. De bouwer mag dromen over de lange duur van zijn werken. Maar hij ontwaakt bij het zien van het kunstwerk 'De Schommel' op het Raadhuishof. Een kunstwerk van Henk Visch. Het is de doodsteek, een ijzingswekkend beeld, bewegingsloos, pijnlijk schoon.

Misschien worden in de toekomst onze meesterwerken als folly's in een park, relictten, of enkel nog een prent. Maar de bouwer in ons, is onvermoeibaar. Er wordt opnieuw een brug gebouwd, een stadsbrug. En we zien het nieuwe landschap al voor ons.

CASUS I, II, III, IV, V

Ney-Poulissen + Atelier Veldwerk

Een aantal onderwerpen die in Nijmegen spelen rondom de stedelijke ontwikkeling worden in de volgende hoofdstukken aan de orde gesteld. De directe aanleiding vormt de aanleg van de nieuwe stadsbrug en de veranderingen in het landschap.

Stedelijk, landschappelijk, maatschappelijk...:

CASUS I:	DE ONTWIKKELING ALS ÉÉN OPGAVE
CASUS II:	VASIM
CASUS III:	IDENTITEIT <i>LENT EN NIJMEGEN</i>
CASUS IV:	DE FIETSBRUG
CASUS V:	HET WAALMONUMENT

CASUS I:

DE ONTWIKKELING ALS ÉÉN OPGAVE

stedelijk, landschappelijk, maatschappelijk

DE PRAKTIJK

De stedelijke ontwikkeling in Nederland (ook in Nijmegen) lijkt plaats te vinden vanuit het denken en werken in deelgebieden. Daarbij bepalen juridische projectgrenzen niet enkel het werkterrein maar vormen deze in de praktijk blijkbaar voor vele betrokkenen een belemmering van het zicht op het grote geheel. Dit is een interessante vaststelling, temeer daar die grenzen in de fysieke werkelijkheid nooit zullen bestaan. De vernauwing in het blikveld zorgt ervoor dat relaties die noodzakelijk zijn om de stad of leefomgeving als geheel optimaal vorm te geven, niet kunnen worden aangegaan. Het verband tussen de deelgebieden van de stad is niet altijd overtuigend of gewoon zoek. In dit manco liggen specifieke kansen op meerwaarde, in zoverre ze worden gezien en als opportuniteiten worden opgepakt.

De rivier als achterzijde. Waalfront. Huidige situatie.

Opdeling in gebieden leidt ook tot hiaten of overlap tussen diensten, mensen en hun verantwoordelijkheden. Zo ontstaan snel misverstanden die zeer ten nadele kunnen zijn van het algemeen belang en welbevinden. De opgaven voor de ruimtelijke ordening en de economische en maatschappelijke ontwikkelingen in 'De Waalsprong' en 'Het Waalfront' lijken zo weinig met elkaar te maken te hebben. We zien afzonderlijke gebieden, verschillende opdrachten en steeds andere deskundigen. Nochtans bepalen beide projecten de 'façade' van de stad; daar waar de uitdrukking van de stedelijke identiteit in één oogopslag wordt vastgelegd.

Nu de nieuwe stadsbrug een fysieke verbinding vormt tussen deze gebieden, wordt de structuur en organisatie opnieuw bepaald. De kaarten van de ordening worden stevig geschud. De grote bruggen worden samen een ruimtelijke begrenzing van de 'binnenstad', dus niet alleen verbinding. Zoals de Waalbrug en de nieuwe stadsbrug de ruimtelijkheid en schaal van de stad definiëren, zo vormen de beide oevers samen het aangezicht van de stad. Oude waarden, groei en dynamiek, de economie die tot welvaart moet leiden; dit alles wordt herschikt. Opportuniteiten voor ontwikkeling bieden zich daarvoor aan.

De gemeenschap heeft er alle belang bij dat de projectontwikkelaars hun doelstellingen halen, ingebed in randvoorwaarden ten gunste van deze gemeenschap. Stedenbouwkundige plannen moeten mede op basis daarvan opgebouwd worden. De economie en welvaart als motor en onderlegger van een stedenbouwkundig ontwerp. Het zijn kansen die gegrepen en verantwoordelijkheden die genomen moeten worden. Pas dan komt er ruimte en lucht voor een duurzaam en ecologisch gezond publiek domein.

VRAGEN EN OPGAVEN

- *Waar liggen de waarde-relaties tussen de opgedeelde gebieden? En wie zoekt en bewaakt ze?*
- *Hoe worden de gebieden (opnieuw) vormgegeven/beïnvloed door externe factoren die kansen op meerwaarde creëren?*
- *Waar ligt de economische meerwaarde bij deze invloeden en wijzigingen? En zijn ze onderlegger, of voorwaarde voor het bijstellen van plannen en scenario's?*
- *Een economisch eigenbelang moet ingebed worden in voorwaarden ten gunste van het algemeen belang. Daarbij moet de overheid "ruimte" laten of creëren voor het welslagen van het individueel belang. Is er voldoende dialoog en aansturing ten gunste van dit geconditioneerde eigen belang?*

CASUS II:

VASIM

DE CREATIEVE STAD

Richard Florida's eerste en beroemdste boek *The Rise of the Creative Class* uit 2002 heeft de voorbijgaande jaren de discussies rond stedelijke vernieuwing sterk beïnvloed. De opmerkelijke 'creativiteitsindex', waarmee Florida een vergelijking maakt tussen de aanwezigheid van de 'creatieve klasse' (hij bedoelt daarmee een industrie gedragen door werkers die innovatief, tolerant en divers zijn) en de mate van welvaart, was voor beleidsmakers een inspiratiebron. Florida meent dat menselijke creativiteit de drijfveer is achter iedere economische groei. Maar is deze overtuiging ook te gebruiken als formule, als beleidsinstrument? Veel beleidsmakers dachten van wel. Steden als Amsterdam kwamen hoog binnen in de index en droegen dat uit. *City-marketing. Gentrification.* De kunstenaarskolonie in de *London Docklands* maakte er de droom van de projectontwikkelaar waar. Het gebied werd met de dag aantrekkelijker, prijzen voor onroerend goed verveelvoudigden.

* Het vernieuwen en gaan bewonen van in verval rakende stedelijke gebieden door mensen meteen middel- tot hoog inkomen.

Florida stelt dat er zonder vrij cultureel klimaat geen sterke economie kan bestaan. Maar geldt daarmee dan ook gelijk het omgekeerde? Maakt het scheppen van aantrekkelijke voorwaarden voor creatieve geesten binnen stedelijke verdomhoeken deze weer algemeen geliefd? Kan daarmee krimp gekeerd worden? Transformeren achterstandsgebieden in fijne buurten na vrijblijvende tussentijdse kunstprojecten? Wij denken dat dat een denkfout is. Menig gemeente begon zijn culturele broedplaatsenbeleid vanuit het idee de slechte gronden met pioniersbeplanting te kunnen ontzilt. De analyse van Florida werkte echter niet omgekeerd. Er zijn complexere voorwaarden. En die waarden blijken marktconform. Sommige gebieden hebben eigenschappen die ze gunstiger maken voor een ontwikkeling dan andere. De veranderingen ontstaan vaak door impulsen van buitenaf, en niet top-down. De uitgebluste randwijken van Oost- en West-Berlijn die na de val van de muur in het 'hernieuwde' centrum van de macht kwamen te liggen, werden overnachts hotspots. Nu zijn *Prenzlauer Berg* en *Mitte* weer dure wijken. Maar *Kreuzberg* bleef ongrijpbaar voor de projectontwikkelaars. Ondanks of dankzij de 'dominante' creatieve klasse.

VASIM is vandaag, met enkele andere organisaties, een bron van sociale en culturele ontwikkeling. Het initiatief kan de aanjager zijn van een stedelijke dynamiek die kan leiden tot een kwalitatieve en duurzame ontwikkeling van het gebied Waalfront. VASIM zou bovendien een eerste overtuigend antwoord kunnen zijn op de vraag naar ruimtelijke verankering van de nieuwe stadsbrug in een vooralsnog ongedefinieerd stedelijk weefsel. In de huidige economische en politieke context lijkt VASIM echter weinig overlevingskansen te hebben. De status quo op zich biedt onvoldoende aanleiding dit project koste wat het kost te steunen. En het op zijn beloop laten leidt tot een zekere ondergang. Met aandachtige en deskundige waardering van de authenticiteit en de specifieke financiële mogelijkheden kan een realistische meerwaarde ontstaan. De verantwoordelijkheid ligt dan ook bij stedenbouwkundigen, architecten, ontwikkelaars, juristen en financiële deskundigen om op inventieve wijze dit gezamenlijk maatschappelijk doel waar te maken.

OPGAVEN

- Geef het project zowel letterlijk als figuurlijk ruimte om door te groeien vanuit haar eigenheid. (Financiële) standaardoplossingen zullen vermoedelijk nefast zijn voor het voortbestaan van dit project.
- Integreer de financiële eigenheden van deze gebruikers.

CASUS III:

IDENTITEIT LENT EN NIJMEGEN

De crisis kan een schaduw werpen op een sterk stedenbouwkundig plan, maar zal het niet doen kantelen. De Grachtengordel van Amsterdam, ontworpen in de 17^e (gouden) eeuw is een voorbeeld van zo'n sterk stedenbouwkundig concept. Het is na een relatief lange periode, in opeenvolgende fases, gerealiseerd. De onderliggende structuur lag van meet af aan vast, crisissen vertraagden de voortgang. De bebouwing ontstond en ontwikkelde zich met de veranderende tijd, soms met tussenpozen van tientallen jaren, maar steeds weer ontvlamde een vurige bouwijver.

De planoloog trekt met zijn vinger een cirkel op de kaart en wijst op de structuurvisie, geprojecteerd op de plattegrond van Nijmegen. Hij lacht: "Och, over een paar honderd jaar is dit allemaal bebouwd!"

gezicht op Nijmegen (vanuit Lent) 1649, gravure

Nijmegen heeft een stedelijke en een landelijk oever. In West-Europa is dat vrij uitzonderlijk. En dat brengt dus specifieke kwaliteiten met zich mee. Het contrast zou benadrukt moeten worden. Nijmegen gespiegeld in Lent? We zien het onmiddellijk voor ons. De stedelijkheid, het waterfront van de mid-denstand, het casino in de uiterwaard. Ongeremde stedelijke vraatzucht; de Lentse zijde verslonden.

In de plannen van de Gemeente ("de dijkteruglegging bij Lent", "Nijmegen omarmt de Waal") is de Lentse identiteit absent. Het gehele gebied lijkt 'Nij-meegs' te moeten gaan kleuren. De sentimenten aan de Lentse zijde zijn niet mals, maar krijgen in Nijmegen kennelijk nauwelijks gehoor. Het is geen specifiek lokaal probleem. Het gaat om universele processen. Het jongere broertje probeert de pas te doen vertragen van zijn grote, dominante, broer. Deze is zich van geen kwaad bewust en vervolgt zijn pad, trekt zich niets aan van het tegensputteren.

Het gaat al mis in de naamgeving. Authentieke, met het landschap verbonden namen, worden losgekoppeld van de oorspronkelijk naamgevende bodem (Oosterhoutse walletje, Ressense walletje). Een slordigheid die de geschiedenis van het landschap van Lent mettertijd tijd onleesbaar zal maken. De vinexlocatie 'De Citadel' ligt op de plaats die 'Hof van Holland' heet. Die stellingen in Lent werden door 'De Republiek' tegen de stad gebruikt en dwongen Nijmegen op de knieën (1591). Misschien is het een nog altijd rondwarende verontwaardiging en wil Nijmegen onbewust de protestante identiteit van 'de overzijde' alsnog kennen? De nieuwe brug heet een stadsbrug te zijn, maar is feitelijk een brug van een stad naar een landschap, of hooguit een brug tussen twee verschillende en ongelijke steden.

VRAGEN EN OPGAVE

- Worden beide identiteiten (h)erkend?
- Ontwikkel een structuurvisie die recht doet aan de identiteiten van Nijmegen én Lent. Benut alle bestaande kwaliteiten, versterk de diversiteit.

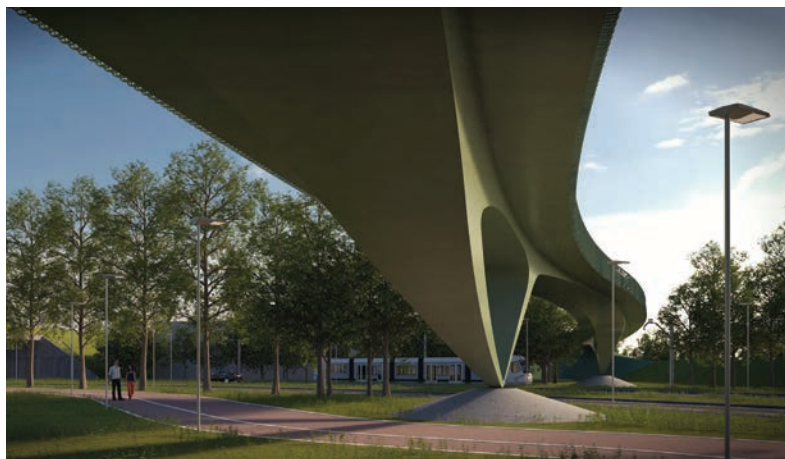
CASUS IV:

EEN FIETSBRUG ALS AANLEIDING?

Ney-Poulissen kreeg het afgelopen jaar de opdracht voor het ontwerp van de fietsbrug nabij het treinstation te Lent. Deze brug is onderdeel van de fietsroute van en naar De Snelbinder. De vraag naar een fietsverbinding en de brug ontstond naar aanleiding van de komst van de Graaf Alardsingel, de bouw van het nieuwe treinstation en de ontwikkeling van Hof Van Holland, de Waalsprong. De concrete vraag was het ontwerpen van een fietsbrug binnen strikte ruimtelijke grenzen. Het resultaat is een ontwerp van een brug dat als een werkelijk sierlijk kunstwerk over de nieuwe singel en het toekomstige landschap slingert. Tot daar.

Binnen het onderzoekskader van het Artist In Residence-project in Nijmegen vroegen Ney-Poulissen en Atelier Veldwerk om toelichting. Of beter, om een beschouwing ruimer dan de (fysiek onbestaande) grenzen van de fietsbrug: wat zijn de échte relaties van deze nieuwe brug met de ruime omgeving? De vraag werd gesteld naar een helder en coherent verhaal ter verantwoording van deze maatschappelijke investering in de ruime ontwikkeling.

Vele aspecten kwamen aan bod. Ook de brede visie op mobiliteit in en rond Nijmegen, mede naar aanleiding van de bouw van de nieuwe stadsbrug en het nieuwe station. Meer dan een antwoord werd de fietsbrug steeds meer een

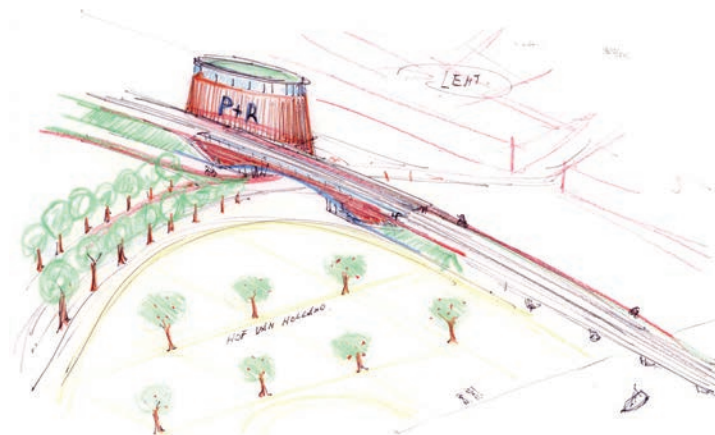
Impressie fietsbrug, Ney-Poulissen

mysterie: wat moet deze fietsbrug daar? En dat met name ook in relatie tot de nog onbepaalde context van de ontwikkeling van de Waalsprong. Daarbij rezen ook heel praktische vragen naar investerings- en onderhoudskosten en het ruimtelijk hypothekeken (lees: waardeverlaging) van de omliggende bouwterreinen.

VRAGEN EN OPGAVEN

- *Op welke manier past deze fietsbrug in de overkoepelende mobiliteitsvisie van Nijmegen? Waar liggen de verbanden naar een 'model shift project', waarvoor deze locatie misschien uitzonderlijk is: autovervoer (inkomend verkeer richting Nijmegen); park & ride; bus- en treinvervoer; lokaal- en interlokaal verkeer; fietsenberging en -herstelling; de (economische) relatie met Lent?*
- *Kunnen deze overwegingen – ook de fietsoversteek – geïntegreerd worden in een duurzaam maatschappelijk project?*
- *Hoe krijgt een en ander vorm in een omgeving waarvan de toekomst voor een groot deel nog onbepaald is? Hoe beperken we het hypothekeken van mogelijkheden, of hoe creëren we waardevolle opportuniteiten die in de toekomst benut kunnen worden?*
- *Welke belanghebbenden en experts breng je samen – zowel vanuit de overheden als de private sector – om deze kansen te creëren en fouten te voorkomen?*

Laten we afwachten of de fietsbrug noodzakelijk zal blijken.

Tekening Parkeren Hof van Holland

CASUS V:

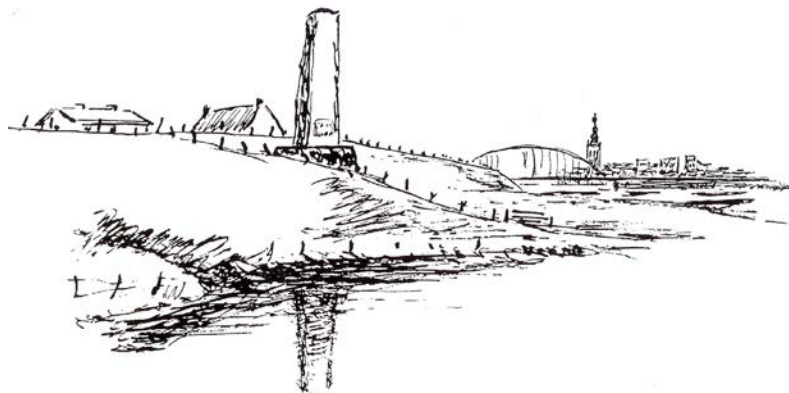
HET WAALMONUMENT

"De oversteek"

GESCHIEDENIS

In de middag van 20 september in 1944 vond op de plaats waar nu de nieuwe stadsbrug van Nijmegen wordt gebouwd, de oversteek over de Waal plaats. De slag om Nijmegen was in volle hevigheid losgebarsten, eenheden van de 82ste Amerikaanse luchtdivisie gingen met boten ter hoogte van de huidige elektriciteitscentrale de rivier op. Duitse troepen lagen verschanst in de uiterwaarden aan de andere oever bij Lent. De hachelijke overtocht leidde tot succes: de bruggen bij Nijmegen kwamen later die avond – weliswaar na zware gevechten – in handen van het geallieerde leger. De oversteek zelf kostte aan 48 militairen het leven.

Het idee voor de oprichting van een monument komt veel later. Herman Jansen – de enige Nederlandse deelnemer aan de oversteek – en Frans Huygen hadden beiden de oorlog in Lent meegemaakt. Jansen wilde naar het voor-

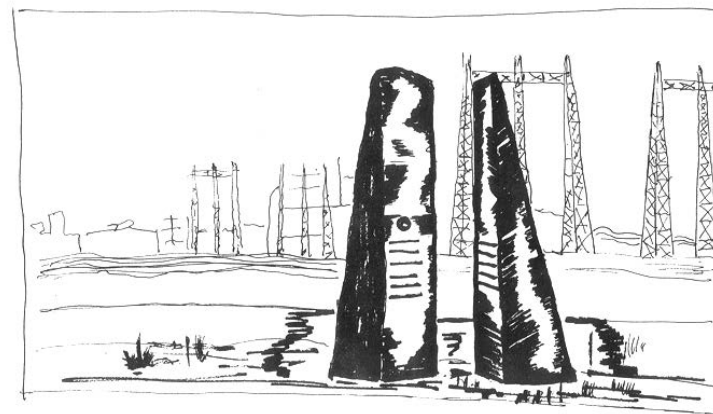

tekening voor het oorlogsmonument door dr. Frans Huygen, 1984

beeld van een monument dat hij in de Verenigde Staten had gezien, op de dijk bij Lent een monumentale steen oprichten ter nagedachtenis van de roemruchte actie. Hij vroeg Huygen die naast huisart ook een begenadigd tekenaar was, een ontwerp te tekenen en kocht bij de steenhouwer alvast een vier meter hoge steen. De dijkgraaf keurde het plan echter resoluut af; de dijk zou de steen niet kunnen dragen. Huygen, benaderde daarop de Lentse beeldhouwer Marius van Beek, die voorstelde de dolomiet in tweeën te zagen. En aldus geschiedde, hoewel de samenwerking met Huygen en Jansen voor van Beek *contrecoeur* was. Hij voelde zich misbruikt. Op 20 augustus 1984 maakte Marius van Beek onder meer de volgende aantekening in zijn dagboek over het ontwerp voor het monument:

"Ik kwam op het idee, in verband met de enorme electriciteitsmasten, de steen diagonaalsgewijs door te zagen [...] ik zei het in een opwelling en toen was het kwaad reeds geschied want zowel Huygen als Jansen [...] zagen er wel wat in [...] ook poort of doorgang-gedachte + mogelijkheid op de ene steen Nederlandse en op de andere de Engelse tekst te zetten."

In 1984, veertig jaar na de historische feiten, werd het monument onthuld.

18-9-1984

U.S. 82nd Airborn Division
Waalcrossing, 20 september 1944
504 Parachute Infantry
+ 307 Eng. & 376 PFAIn
in coop with
505 PAR. INF. & Guards Armoured Div.

Hier vond plaats op 20-9-1944
de heldhaftige oversteek van de Waal.

tekening voor het oorlogsmonument door Marius van Beek, 1984

HUDIGDE SITUATIE: HERDENKING

In de loop der jaren raakte het monumentje min of meer in de vergetelheid totdat eind jaren '90 betrokken burgers er opnieuw de aandacht op vestigden. De bodem onder het monumentje werd bestraat. De oude gedenksteen met de onleesbaar geworden namen van de 48 omgekomen strijders werd vervangen door een nieuwe. Er werden banken rond het monument geplaatst, en een bloembak. Kortom, het monumentje ontwikkelde zich mee met de behoefte naar een plek tot herdenking van die belangrijke historische actie.

Elk jaar passeert de Nijmeegse vierdaagse het monument. Manschappen van het Amerikaanse regiment houden er halt. En iedere 20e september vond er een indringende herdenking plaats waar een aantal malen ook Amerikaanse veteranen aan deelnamen. In september 2000 adopteerde de basisschool "De Oversteek" uit Lent het monument en verzorgde dit tot en met de laatste jaarlijkse herdenking in september 2011. Kort daarna werd het monument ontmanteld en opgeslagen bij de gemeente, om te voorkomen dat het beschadigd zou raken bij de bouw van de nieuwe stadsbrug, die op een steenworp afstand aanlandt.

lokatie in oktober 2010

Door de gemeente, de stichting oorlogsmonumenten en de erven van Marius van Beek wordt gerept van terugplaatsing na het voltooien van de werkzaamheden voor de brug. Maar wat wordt bedoeld met terugplaatsing? Herstel van het oorspronkelijk ontwerp of terugplaatsing van een tamelijk willekeurig samenraapsel van vormelementen dat in de loop der tijd is ontstaan?

De status van het huidige monument is bedenkelijk. De bouw van de brug lijkt als vanzelfsprekend de aanleiding te zijn om de functie, vorm en het gebruik van het momentje te herzien en te herwaarderen. De officiële naam van de nieuwe brug is "De Oversteek". Dat is niet voor niets. De brug is vrijwel letterlijk de materialisering van de beweging die de geallieerde troepen op die bewuste 20 september 1944 maakten en de afloop van de oorlog aanzienlijk bespoedigde ten gunste van de geallieerden. Zo gezien valt de brug samen met die gebeurtenis. De brug zelf kan gezien worden als het monument bij uitstek.

trimmer op de Oosterhoutsedijk

ONTWERPVOORSTEL:

DE BRUG ALS MONUMENT

Beter monument is niet denkbaar. Dat wil zeggen, als beeld. Maar het Waalmonument de Oversteek is niet alleen beeld. Het is tevens plaats van handeling van het ritueel van herdenken. En bovendien drager van de roll of honour, de gedenksteen met de namen van de gesneuvelde soldaten. Maar ook die driedelige functie kan de brug wellicht beter gaan vervullen. Ons voorstel bestaat dan ook uit het integreren van alle functies van het bestaande monumentje in de nieuwe brug.

Voorstel voor een herzien Waalmonument "De Oversteek":

ROLL OF HONOUR

- de bestaande gedenksteen met de 48 namen de strijders wordt prominent geplaatst op een goed verlichte de muur onder de laatste boog van de brug op de noordoever

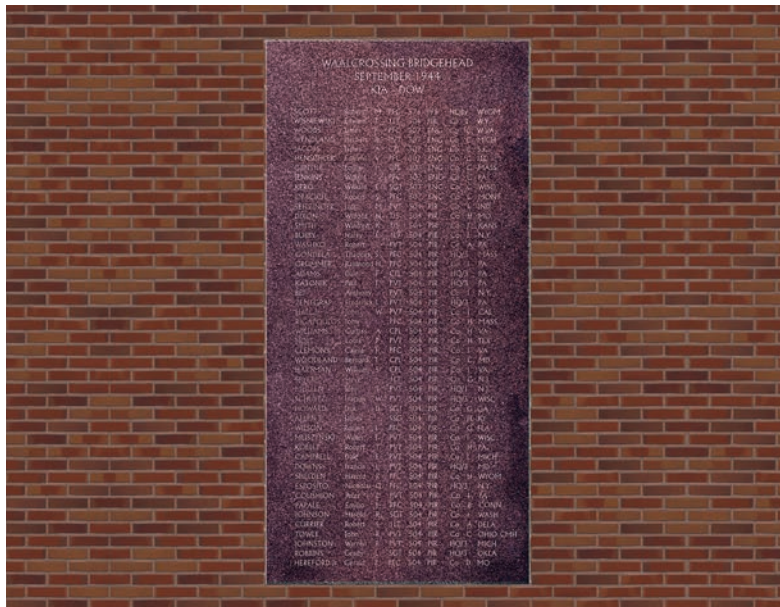

Foto (roll of honour) door Thea van den Heuvel /DAPH

HERDENKING

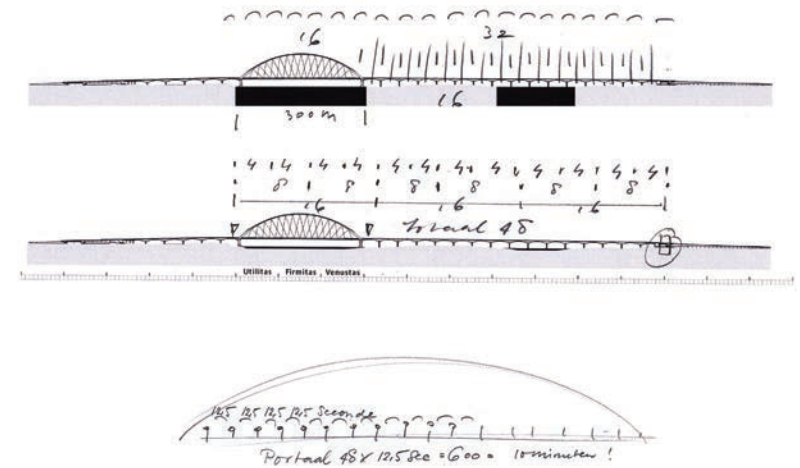
- de ruimte onder deze boog wordt ingericht als herdenkingsruimte met zitgelegenheid en een platform voor bloem- en kranslegging

DE OVERSTEEK

- *de verlichting op de brug wordt verdeeld over 48 paren lichtmasten (links en rechts van de rijvakken). Bij het invallen van de duisternis vindt het ontsteken van de verlichting gefaseerd plaats: het eerste paar dat nog op de zuidoever, staat, gaat als eerste aan. Na enige seconden ontsteekt het tweede paar. En in hetzelfde ritme, dat van een voetganger, gaan de volgende paren branden. Tot, met het bereiken van de noordoever, alle lichtmasten ontstoken zijn.*
- Zo wordt De Oversteek iedere dag herhaald.*

NAWOORD

Op bladzijde 28 is een foto te zien van mannen in groene pakken die een mysterieus ritueel uitvoeren. We hebben er ademloos naar staan kijken, vanaf de dijk langs de Waal in Lent, wel een half uur lang. We hadden geen idee wat die mannen deden. Met vreemde instrumenten tasten ze het landschap af. Stapten dan met tien of twintig grote passen naar voren, of naar achteren, draaiden zich om, en vingden opnieuw aan. Zeker niet zo elegant als dansers, maar toch had het iets van een choreografie; drie passen voorwaarts, twee opzij, en dan terug naar voren. Ook pas-de-deux's kwamen voor. We kregen er geen genoeg van.

Achteraf realiseerden we dat we naar onszelf keken. Naar veldwerkers. Het doen van onderzoek in het veld, heel letterlijk. Sonderen, monitoren, drie passen vooruit, vier achteruit, en zo door. Met vreemde instrumenten zaken meten waar een ander geen idee van heeft.

De mannen in de groene pakken bleken van een mijnontruimingsbedrijf te zijn. Detecteren, blootleggen, ontmantelen. In dit geval ging het ook nog eens om een Duits bedrijf. In een weiland waar zo ongeveer de Duitsers gelegen moeten hebben die de strijders van de Oversteek opwachtten. En daar dan een Duitse ploeg in het veld, zestig jaar na dato ingehuurd om de mogelijk achtergelaten rotzooi op te halen?

De werkelijkheid is altijd complexer dan we denken.

Terug naar ons eigen veldwerk. Met vreemde instrumenten het landschap analyseren. Stedelijk of ruraal. Inventariseren, blootleggen indien noodzakelijk, rituele dansjes maken rond vindplaatsen, opmeten, optekenen. Soms met pen op papier, vaak ook met toetsenbord en scherm.

Het ACN en het Besiendershuis nodigden Ney-Poulissen uit voor het AIR(Artist-In-Residence)-programma. Op hun beurt nodigden zij Atelier Veldwerk om invulling te geven aan dat programma, twee maanden in Nijmegen te verblijven en er onderzoek te doen. Dat hebben we gedaan. Deze publicatie is deel van het resultaat van dat onderzoek.

Maar meer nog toont dit boekje de waarde van een integrale ontwerppraktijk. Het concrete ontwerp voor de aanpassing van het Waalmonument is er een toonbeeld van. Laurent Ney en Chris Poulissen vroegen ons, meer dan een jaar terug, ons licht te laten schijnen op dat gedenkteken met zijn bijzondere geschiedenis. Onze aanwezigheid in Nijmegen heeft het mogelijk gemaakt diep te graven; te meten en op te tekenen. Gesprekken met verschillende betrokkenen hebben ons een helder en concreet beeld gegeven van het monumentje en de context. De ontwerpers van de brug nemen het concept mee bij het verder ontwikkelen van het ontwerp van de brug.

Meer dan samenwerken gaat het om het openstaan voor mogelijkheden die zich voordoen tijdens het proces van ontwerp en realisatie. Zonder de anderen had dit ontwerp eenvoudigweg niet kunnen ontstaan.

Deze publicatie is volledig integraal. De teksten tot stand zijn gekomen op grond van open gesprekken, onderling en met derden. Feitelijk is er geen enkelvoudige auteur, al is er steeds iemand verantwoordelijk geweest voor het feitelijk noteren. We danken het Besiendershuis en het Architectuurcentrum Nijmegen voor de ons geboden kans ons werk in Nijmegen te verdiepen in alle opzichten. We hopen uiteraard dat dit boekje de lezer helpt dieper inzicht te krijgen in de mogelijkheden en onmogelijkheden van het integraal ontwerpen.

Rudy Luijters, Onno Dirker (Atelier Veldwerk), Nijmegen, januari 2012

COLOFON

Dit boekje kwam tot stand naar aanleiding van het Artist-in-Residence programma (AIR Besiendershuis) i.s.m. het Architectuur Centrum Nijmegen in november-december 2011.

Met speciale dank aan:

Johan van Asten

Katrien Vandermarliere (Communicatie PR Communication)

Andree Van de Kerckhove (Air Besiendershuis)

Jan-Wieger van den Berg (Air Besiendershuis, ACN)

Susan van Leeuwen (ACN)

Concept

Atelier Veldwerk/Ney-Poulissen

Teksten en Redactie

Ney-Poulissen

Atelier Veldwerk

Koen van Synghel

Grafisch Ontwerp

Annelys de Vet

Atelier Veldwerk

Lettertype

Anwb Trafic (Gerard Unger)

Drukwerk

Drukkerij Deltahage Den Haag

Oplage 600

MET DANK AAN:

